

Valsts prezidenta Egila Levita uzruna akadēmiķim Jānim Stradiņam veltītā skulpturālā ansambļa “Gaismas vārti” laika kapsulas iemūrēšanas pasākumā

Publicēts: 13.05.2023.

[Egils Levits](#)

[Reģionālās vizītes](#)

Godājamais Pēteri Stradiņa kungs!

Godātie Jāņa Stradiņa pēcteči un “Stendera biedrības” dalībnieki!

Godājamais domes priekšsēdētāja kungs!

Godātie klātesošie!

Esmu pagodināts būt šeit, Sunākstes kultūrvēsturiskā novada garīgajā centrā, kur akadēmiķim Jānim Stradiņam top īpaša piemiņas vieta.

Es gan teiktu, ka šī ir piemiņas vieta ne tikai Jānim Stradiņam, bet arī vieta, kur var pārdomāt pasauli, dzīvi, Latviju.

Kā daudzi no jums, arī es pazīnu Jāni Stradiņu viņa dzīves laikā. Viņa daudzpusīgā darbība, strādājot gan zinātnē, gan Latvijas Universitātē, gan vēlāk Latvijas Zinātņu akadēmijā un citviet, vienmēr raisīja cieņu. Viņa enciklopēdiskās zināšanas tika augstu vērtētas.

Plašākā sabiedrībā Jānis Stradiņš vispirms kļuva pazīstams kā zinātnes un kultūras vēstures pētnieks, tās stāstītājs plašākai publikai.

Arī padomju okupācijas režīma laikā viņš apzināja un centās sabiedrībā popularizēt latviešu un Latvijas kultūrvēsturiskās tradīcijas.

Jānis Stradiņš vienmēr ir bijis klāt tur, kur notiek svarīgi notikumi. Nereti viņš pats bijis nozīmīgu kultūras un zinātnes pasākumu rosinātājs.

Jānis Stradiņš ir paraugs, kā zinātnieks var kalpot savai dzimtenei un vienlaikus piederēt pasaulei.

Savu individuālo garīgo mērogu viņš visu mūžu salāgoja ar savas tautas vajadzībām, modinot un ceļot tautas pašapziņu.

Tepat Sunākstē ir arī dzīvojis un strādājis luterāņu teologs Gothards Frīdrihs Stenders. Stenders ir viena no ietekmīgākajām Apgaismības laikmeta personībām Latvijā un viens no Apgaismības ideju popularizētājiem. Vecajam Stenderam ļoti svarīga bija latviešu izaugsme un attīstība. Viņa atstāto garīgo mantojumu mēs automātiski saistām ar Sunākstes vārdu. Tas tiek pārdomāti kopts un popularizēts, īpaši ceļā uz latviešu grāmatas piecsimtgadī, ko mēs atzīmēsim pēc diviem gadiem – 2025. gadā.

Stenders savulaik ir teicis: “Jo vairāk viena tauta īstā labā gudrībā pieaug, jo viņai laime ceļas.”

Mēs, latvieši, esam Stenderam pateicīgi par pirmo latviešu ābeci, par “Augstas gudrības grāmatu” un latviešu laicīgās literatūras sākumu. Pirms 270 gadiem Stenders arī sarūpēja pirmo dailliteratūras tulkojumu latviešu valodā. Tieši Stenders izplatīja Apgaismības idejas Kurzemes un Zemgales hercogistē, un, kā zināms, šīs idejas noveda pie dzimtbūšanas atcelšanas Kurzemes un Vidzemes guberņās.

Arī Johans Broce, Garlībs Merķelis un mācītājs Vatsons nāca pēc viņa.

Savukārt rīdzinieks Jānis Stradiņš Sunākstē pavadīja savas bērnības vasaras. Varbūt tieši uzaugšana šeit un gūtie iespaidi padarīja nākamo zinātnieku par mazo, lokālo vietu aizstāvi un patriotu. Sunākstei patiešām ir, ar ko lepoties.

Pēc Jāņa Stradiņa ierosmes un viņa redakcionālajā vadībā tapa arī fundamentālais kopdarbs “Latvija un latvieši”. Tas ir apjomīgākais jebkad izdots akadēmisko rakstu krājums par mums pašiem. Šis unikālais darbs vēl tomēr gaida plašāku sabiedrības uzmanību.

Jānis Stradiņš bija godprātīgs cilvēks. Viens no retajiem, kurš neizvairījās no atbildības, bet to uzņēmās. Viņš atzina: Latvijas vēsture ir kompromisu, nenoteiktības, konformisma un pielāgošanās vēsture. Taču mazas, likteņa triecienu mētātas tautas gadījumā tā vērtēt būtu vienpusīgi un varbūt pat netaisni. “Mums ir jāvērtē mūsu tautas vēsture tajos apstākļos, kādos tā tika radīta. Tās ir Jāņa Stradiņa pārdomas par mūsu tautas ilgāku vēsturi.

Tā ir refleksiīva tradīcija, un es jau sākumā teicu, ka šī vieta varētu būt tāda, kur cilvēks atnāk un padomā gan par to, ko Stradiņš un Stenders ir teicis, gan par politiskām un kultūras idejām pasaulē.

Starp citu, arī jēdziens ‘Trešā Atmoda’ ir Jāņa Stradiņa radīts termins. 80. un 90. gados viņš aktīvi iesaistījās Latvijas valsts atjaunošanas procesos. Būdams Trešās Atmodas aktivists un vienlaikus Sēlijas patriots, Jānis Stradiņš jau senāk norādīja, ka 1918. gadā izveidotajā Latvijas Republikā un tās Satversmē ir četri apgabali: Vidzeme, Kurzeme, Zemgale un Latgale. Taču trūkst piektā apgabala. Jānis Stradiņš uzskatīja, ka tur pieder arī piektā prāvākā latviešu cilts – sēļi.

Par Sēliju Stradiņš rakstīja, ka tā var tikt definēta dažādi – gan kā senās sēļu cilts izplatības areāls, kas faktiski iesniedzas arī Lietuvā, gan kā etnogrāfisks novads ar sēliskajām izloksnēm, gan kā kultūrvēsturisks novads ar savu īpatnējo mentalitāti un kultūrvēsturiskajām iezīmēm.

Stradiņš jau senāk paredzēja Sēliju kā potenciāli administratīvi vienību – vai nu apgabalu, vai apriņķi, vai novadu.

Šodien mums Sēlija ir kā vēsturiskā latviešu zeme.

Savu ieguldījumu devusi arī Stendera biedrība, kuras dibinātājs un biedrs bija Jānis Stradiņš.

Es ļoti priecājos, ka Pēteris Stradiņš turpina tēva aizsākto. Vēlreiz paldies Stendera biedrībai par labo sadarbību! Paldies arī biedrībai “Sēlijas asociācija”, citām biedrībām un visiem sēļiem!

Dārgie draugi!

Šodien šajā skulpturālajā ansamblī "Gaismas vārti" mēs atstāsim vēstījumu laika kapsulā mūsu pēctečiem.

Atcerēsimies arī šo Jāņa Stradiņa izteikumu: "Vienmēr ir jābūt ideālistu saujiņai, kas iedomāto Latviju pārvērš reālā, dzīvotspējīgā valstī."

Lai šie vārdi ir stiprinājums ikvienam, kurš kalpo Latvijai un nesavtīgi atdod daļu no sevis Latvijas valstij un mūsu nācijai – latviešiem!

FOTO:

<https://www.president.lv/lv/jaunums/valsts-prezidenta-egila-levita-uzruna-akademikim-janim-stradinam-veltita-skulpturala-ansambla-gaismas-varti-laika-kapsulas-iemuresanas-pasakuma>